

A PÁKOZDI CSATA 1593 NOVEMBER 3.

A «Hadtörténelmi Közlemények» 1892-iki évfolyamában a «Székesfehérvár visszavétele 1601-ben» című munkában a 303. lapon *Hardegg* grófnak 1593. október havában a vár visszafoglalását célzó kísérletéről csak röviden emlékeztünk meg.

Pedig *Hardegg* Ferdinánd gróf vállalata hadtörténelmileg elég fontos arra, hogy azt részleteiben is megbeszéljük.

Az 1592 és 1593-ban lefolyt török háborúk eseményeiről az egykorú eredeti tudósítás¹⁾ így kezdődik:

«*Október 24-én* csapataink Komáromnál jöttek össze és ugyanott gyülekeztek, úgy mint: *Hardegg Ferdinánd* gróf győri ezredes, ki ez alkalommal, mint vezér működött, *Pálffy Miklós*, a dunáninenni kerület főkapitánya, *Zrínyi György* gróf, *Nádasdy Tamás*, *Maray*,²⁾ *Budiszcsin*, *Corady*, *Gallew* és még több ezredes, kik tanácskozáván, egyhangúlag az ellenség üldözését határozták el».

Hardegg grófnak Mátyás főherceghez intézett emez első jelentéséből csupán a cím és a bevezetés, továbbá a gróf aláírása és egy utóiratban a pákozdi csata jelenvolt török felsőbb parancsnokok jegyzéke maradt fenn.

E hézag pótlására két írásbeli okmány szolgálhat; az egyik egy szemtanú³⁾ leírása, ki az egész eseménynek elejétől végig

¹⁾ Cs. és kir. hadi levéltár 1592 Fasc. XIII—2. Kinyomtatva Schels osztrák katonai folyóiratában 182 l. 12. füzet, pag. 313.

²⁾ Marasci, Maragkschi-nek is írva.

³⁾ Particulár, hogy mi történt Fehérvár előtt november 1-én, 2-án és 3-án 1593-ban, midőn a keresztények az ellenség ellen indultak. Cs. és kir. hadi levéltár. Kéziratgyűjtemény Codex 8966, pag. 145—146.

szemléelője volt, ki azonban jelentését névalírás nélkül fogalmazta, a másik pedig Hardegg grófnak Mátyás főherceghez intézett, Győrött 1593 november 7-én keltezett második jelentése.

Palota bevétele után, melynek őrsege az egyezmény daczára a törökök által felkoncizoltatott, az agg *Szinán* pasa nagyvezír Budára ment.

A császári hadi nép kapitányaival, és számos főúrral a Győr melletti táborba volt rendelve és ott össze is gyülekezett. A Felső- és Alsó-Ausztriából jött harcosok, valamint a többi gyalogság és zsoldosok, a magyar nemesség és a megyék hadai, összesen mintegy 12.000 főt tettek ki.

Október 22-én korán reggel kelt a sereg útra és a Duna mentén 2 mértföldet menetelve, a szabad mezőn, egy a Dunába ömlő kis patak ¹⁾ mellett töltötte az éjszakát.

Október 23-án értünk be Komáromba és itt találtuk Pálffy Miklóst az ő embereivel, valamint a Morvaországból jött katonákkal együtt, úgy hogy összes erőnk most már 18.000 főre emelkedett.

Az ezt követő tanácskozásokban, melyek *október 28-áig* tartottak, a császári vezérek abban egyeztek meg, hogy Székesfehérvárt ostromolni fogják.²⁾

Hardegg gróf a 18.000 főnyi császári sereget október 29-én a következő menet-rendben vezette Székesfehérvár ellen: Pálffy gróf képezte csapataival az elővédet, azután jöttek a német gyalogság által fedezett lőszerkocsik, parancsnokuk, Gall Bernát Leó fő-táborszernagy volt.

A sereg vonata — számszerint mintegy 2000 szekér — a sereget mindkét oldalán követte.³⁾

Azután jött Hardegg Ferdinánd gróf, ki, mint már említettük, e hadjáratban Directoriummal birt és e táborban fővezér volt,

¹⁾ A Bakony-Ér.

²⁾ A mint azt Berkha Zdenko Ő Felsőge udvari hadi tanácsosa, ki november 5-én este érkezett vissza Magyarországból Bécsbe, beszélte, kezdetben az volt a vezérek szándéka, hogy Veszprémet ragadják ki a török kezéből.

³⁾ Ez a passus érthetetlen és a dolog alig feltehető.

Nádasdy Tamás gróf és Zrinyi György gróf. Ezek az összes urak egy puszta, mocsaras talajon fekvő faluban éjszakáztak.

Október 30-án a sereg Székesfehérvártól 3 mértföldnyire a Bakony végén ¹⁾ táborba szállt.

Október 31-én, vasárnap délután 3 órakor, egy nagyon ködös napon meglehetősen észrevétlenül egészen a város elé értünk.

A sereg elővéde menetelés közben egy csorda legelő szarvas-marhára talált, melyet a főoszlophoz terelt.

Rövid időre ezután a külváros zöldséges kertjeiben egy 2—300 emberből álló török csapat tünt fel, kik azért törtek ki, hogy a véleményük szerint csak csekély számú portyázó különítmény által elhajtott állatokat ismét visszatereljék; mert úgy látszott, hogy a császári sereg közeledéséről semmi tudomással sem bírtak.

Alig hogy Hardegg Ferdinánd gróf és környezete, Berkha Zdenko ²⁾ udvari hadi tanácsos, Praun Erazmus komáromi ezredes és Gall főtáborszernagy a török csapat kirohanását észrevette azonnal ellenük vágattak és a sűrű köd födözete alatt egész a vár-³⁾kapu felvonó hidjáig jutottak.

Ennél az összeütközésnél 5 török, részünkről pedig egy olasz nemes önkéntes és több ló esett el.

Pápa kapitánya, Huszár Péter, már előbb utasított, hogy 600 magyar gyalogossal abba a városrészbe igyekezzék benyomúlni, hol a bég szállása volt; hasonlóképen Jörger Hermann is, hogy német zsoldosaival a Wetschlia ⁴⁾ (talán Betschlia) kaput rohanja meg, nehogy Huszár valamiképen megelőztessék, az ellenség pedig két helyen legyen foglalkoztatva.

Időközben a lövegekkel is a külvárosok lövonalába jutottak, bár az ellenség, ki a sűrű ködben bennünket nem is láthatott, az utat, melyen át meneteltünk, kisebb ágyúkkal sűrűn lövette,

¹⁾ Bakony-Sárkány és Móor között

²⁾ Berkha néhány nappal előbb küldött ki Bécsből Hardegg mellé.

³⁾ Alkalmasint a palotai kapu.

⁴⁾ Miután Székesfehérvárnak 3 főkapuja volt, u. m. a palotai, evvel szemben a budai és a városfal déli oldalán a szigeti kapu, mely a Szigeth nevű külvárosba vezetett; ez a Wetschlia talán Szigethet akar jelenteni?

úgy hogy a golyók fejünk körül süvítettek és sisteregtek ; de sőt egészen az általunk kiválasztott táborhelyre is becsapkodtak.

Ez az ágyúkkal való tüzelés Székesfehérvárból többé-kevésbé hevesen egész éjen át hajnalig, *november 1-éig* tartott.

3 órakor reggel, még sötétlett, vezette be Huszár a támadást, 3000 harcos által támogatva, a Só-kapu ellen.¹⁾ Az ágyúk dörgése és a muskéták ropogása volt a jel, melyre Jörger Hermann 2000 harcosával a másik városkaput volt megrohanandó. A két helyen folyt küzdelem alatt a nap fölkelte.

Alig hogy Hardegg észrevette, miszerint a császári sereg a palánkok, kerítések és a várkapuk között védtelenül áll és az ellenséges lövegek által sokat szenvedve már-már csüggedni kezd, elrendelte, hogy Jörger osztályától néhány löveg kerekeken, még pedig egy egyszerű és kettős falkonett, valamint egy rövid ágyú, a várkapu elé hozassék. De miután Rottenberger Ahasverus tüzérhadnagy látta, hogy ezeket a lövegeket nem lehet jól fedezve felállítani, a löveg szolgálatára álló legénység pedig, valamint a fogatok is, a lőrésekből lövöldöző törökök által nagyon sokat szenvednek, a tüzemesterek sem akarnak már helyt állni, Gall, a tüzérség főparancsnoka azoknak visszahozatalát rendelte el ; de ez sem történhetett meg veszély nélkül, s ez alkalommal a löveg fedezésére szolgáló zászlóalj parancsnoka is elesett.

Hardegg gróf Mátyás főherceghez intézett jelentésében így ír :

«Hétfőn reggel — ez november 1-én volt — ámbár egész délig rohamot intéztettem, beláttam, hogy egy hosszantartó ostrom nélkül — mire nézve utasítással ellátva nem is voltam — Székesfehérvárnál mit sem lehet kivívni, és elhatároztam, hogy el fogok innen vonulni.»

«E közben azonban Huszár Pétertől azt az öröndetes hirt kapom, hogy azt a részt, melyet neki bevenni megparancsoltam, csakugyan be is vette ; egyidejűleg még két nagyobb löveget is kért, abban a reményben, hogy talán sikerülne neki a vár ellen is valami előnyös dolgot művelni.»

¹⁾ A terep szerint úgy véljük, hogy Huszár a várost bal oldalról, az Aszalvölgyön, körüllovagolta, miután a Sárréten áthatolni nem lehetett s így jutott a Sóstó-hoz.

«Erre azután a katonák nagy számban, a megyebéliek, valamint többen a magyar nemesség közül is, avval a kéréssel jöttek hozzám, hogy ne vonuljak el, hanem itt maradva Huszárnak a kért lövegeket elküldjem, mivel meglehet, hogy aztán 2—3 óra alatt a város elesne.»

«Bár én előre láttam, hogy ez hasztalan lépés lesz, mégis a vezetők, a magyar urak kedvéért és meglegedésükért beleegyeztem, és elvonultam a régi állásból, mely majd egy mértöldnyi kerületre volt attól a ponttól, hol Huszárnak a benyomulás megparancsolva volt. Huszárnak a kért két löveget avval a megjegyzéssel küldtem el, hogy ha éjfélig sikert tud kivívni, úgy azt jóvá hagyom, de ha nem, úgy a lövegeket visszahozva, a várost fosztogassa ki, gyűjtassa fel¹⁾ és vonuljon onnét ki.»

«De Huszár kissé elkésett, úgy hogy az éj utolérte őt és a két löveget csak nagy nehezen tudta kihozni.»

«Huszár visszavonuló útját hozzánk nem vehette ugyanazon ponton át, a hol benyomult, hanem csapatával a palotai kapun át kellett kivonulnia.»

«Én a sereggel még ugyanaznap, mely Erich napja (kedd, november 2-ika) volt, útnak indultam és Fehérvártól $\frac{1}{2}$ mértöldnyire²⁾ szálltam táborba, hová aztán később Huszár is kimerült, csekély számú embereivel, kik a fáradságtól alig mozogtak, beérkezett.»

Közelebbi részletekre nézve azt beszéli a szemtanú, hogy a lövegek, melyek Huszárnak kiutaltattak, egy Singerinből és egy Quartierschlangéból álltak, ezenkívül pedig Huszár még 8 kis ürméretű könnyű löveget is vitt magával. De a két nagy löveg sehol sem volt alkalmazva, miután nem lehetett azokat sehol sem biztosan felállítani, és azokat kihozni is, a 300 fönyi fedezet daczára, csak nagy veszedelem közt, ellenséges tűzben lehetett.

A harc alatt a katonák fosztogattak, — a mi nekik meg volt engedve — szétfutottak és végre a házakat felgyújtották.

¹⁾ Ez a rendelet, mint azt majd látjuk, a sereg harczképességére és erejére nézve nagy hátránnyal birt.

²⁾ A szemtanu. ki a vonatnál volt, 1 mértöldnyi távolságot mond nem jelzi ugyan a helyet, de annak a Móor felé vezető úton kellett lennie

A 8 könnyű lövegből 4 elveszett. A rohamnál, melyet Jörger és Huszár vezettek, a császáriak 100 embert vesztettek.

Most kövessük ismét Hardegg jelentését: «Szerdán, *november 3-án*, korán reggel, midőn huszárjaimmal épen lóra ülni akartam, az a hír érkezett, hogy «a török közeledik». Azonnal kilovagoltam a táborból, hogy lássam, honnan jön és milyen erős az ellenség. Kezdetben nem becsültem őket többre, mint 2—300 főre és azt véltem, hogy csak a fehérvári bég lesz, ki nyomaimat követi.»

«Bár az elvonulás már teljesen folyamatban volt, a lövegek és sereggocsik már messze előre mentek, mégis azonnal «állj»-t vezényeltem. Végre észrevettem, hogy a mennyire közeledik az ellenséges oszlop, annyira látszik számban és nagyságban növekedni; tanácsot tartottam tehát a vezetőikkel, hogy mit tegyünk? Nyomoljunk-e az ellenség ellen vagy nem?»

«Rövid tanácskozás után mind, különösen pedig Pálffy, azt tanácsolták, hogy ütközzünk meg.»

«Miután pedig én mindjárt kezdettől fogva az ellenség megtámadását határoztam el, nem volt sok megfontolni való, hogy az ütközet-állást a hadi rend szerint felvehessük.»

A török fölmentő sereget a Lovasberény—Pátka és a Velencze—Pákozdi felöli utakon jöve, már Székesfehérvártól keletre egy fél mértföldnyire láttuk közeledni és a seregnemeket is meg lehetett már becsülni.

Az ozmánok elővéde gyalog puskásokból állt, azután jöttek a tábori lövegek és a janicsárok gyalog csapata, kikhez lengő zászlókkal hatalmas lovas csapatok csatlakoztak. Most már kétségtelenné vált, hogy ez az a hatalmas, 20.000 főnyi sereg volt, melyet Szinán pasa arra a hírre, hogy a császáriak Székesfehérvárt fenyegetik, annak fölmentésére Budáról küldött, és a melylyel, mint fővezér a budai pasa, továbbá az esztergomi, zrinyi, pécsi, mohácsi, koppányi, füleki, hatvani, szolnoki, nógrádi, székesfehérvári bégek, Ali pesti bég és még többen is jöttek.

A császáriak hadi rendje, arczczal északkelet felé, a következő volt:

Pálffy népeivel a bal oldalon; Hardegg harczoisaival, Zrinyi, Nádasdy és Budiány (Batthyányi Boldizsár) mellette a középben;

itt tartózkodtak még St. Hillier, Merasci és Beck Miksa kapitányok zászlóaljai is, melyek mind már eleve a támadásra voltak kiszemelve.¹⁾ Nehogy azonban szükségtelen tárgyalások vagy kételyek támadjanak, Hardegg megengedte, hogy Pálffy legyen a támadás elsőse, s így ő vezesse be az ütközetet.

E közben az ellenség is jobban kifejlődött és egyik tőlünk jobbra álló csapatját mindinkább előre toltta, a mely művelet által elérulta, hogy bennünket a mi visszavonuló utvonulunkról, a moori országútról, lenyomni szándékozik; ez ellen a csoport ellenlőn most Huszár Péter a pápai huszárokkal,²⁾ valamint a sárga és vörös kabátosokkal és 200 német lövészzsel irányítva, mely parancsnak Huszár azonnal eleget tett és az ellenséget föltartóztatta.³⁾

A kocsi és lövegparancsnoknak megparancsoltatott, hogy a nagyobb lövegekből egy kocsivárat alkosson, 14 könnyű löveggel

¹⁾ Ortelius pag. 55. Sendelitz nevű kapitányt is említ.

²⁾ Ortelius pag. 55 tévesen Pálffy huszárokat mond.

³⁾ Egy már évszázadok óta porló magyar hős nyugalmit nem akarom zavarni, midőn újra megemlékezünk róla. Huszár nem volt közönséges, hanem annak a kornak nagyon is tapasztalt harczosa, kinek a székesfehérvárin és pákozdiin kívül még ugyanabban az évben véghezvitt három hős ténylet akarjuk fölleveníteni.

Huszár már 1589-ben Pápa várkapitánya volt. Hardegg 1593 október elején avval bizta őt meg, hogy Murad szultán kincstárnokát támadja meg; ennek a parancsnak oly tökéletesen felelt meg, hogy a kincstárnok kíséretét, mintegy 1000 embert, 200 huszárával szétverte, a kincstárnok fejét, valamint fegyverzetét, a véres zászlót és 10 fogoly törököt Pápara vitt. Huszár maga 2 halottat és 4 sebesültet veszített.

Október közepén 100 gyalogossal és 72 lovassal portyázva 2000 törökkel találkozott. Frissen közibük vágott, elválasztotta őket és 150 török fejével, 16 fogoly törökkel, 30 tevével, szép lovakkal, sok birkával és néhány zászlóval tért ismét szerencsésen vissza. Midőn a budai pasa Amhád béget, ki ezelőtt Palotát bírta volt, megfojtotta és a Dunába vetette és Palotára 600 fönyi földzet mellett egy új béget akartak beigtatni, Huszár lesbe állt, 400 huszárral és 60 íjjászszal megtámadta a különítményt, az új béget, miután az magát megadni nem akarta, hat mértföldön át üldözte, elfoglalta annak összes málháját és 35 főembert ejtett fogságba. Oest. Mil. Zeitschrift. XII. füzet 1821. pag. 311, 313 és 324. Bécsi tudósítások, december 24-én Codex 8966.

a sereg felállításához közelebb vonúljon, végre további 3 löveget a volt palotai tüzmeisterrel, mint tartalékot utána küldjön.

A császári sereg az ütközethez nem több, mint 7—8000¹⁾ emberrel fejlődött, s az is fődött terepen, rossz talajon, szűk utakon, lassan és nem minden nehézség nélkül történt.

A törökök, mint már korábban említettük, első harcvezonulukat csoportokkal alkották és mindkét szárnyukra 16 kereken járó löveget állítottak fel. Ez a meglehetősen kiterjedt hosszú vonal, a mi jobb szárnyunkat túlhaladta, miáltal Hardegg kényszerítve volt, állását manővrozva kiterjeszteni és kiszélesíteni.

Délelőtt 10 órakor a két seregetest harcra készen állt egymással szemben.

A keresztények lépésről lépésre lassan nyomultak előre. Alig értek lőtávolságba, az ellenséges lövegek már dörögni kezdtek és a lövedékek fejünk fölött repültek el, s így nekünk lényegesebb kárt nem okoztak.

A német zsoldosok, valamint a tüzérség is, s hullámos, fődött terepen helyenkint nem tudták a gyalogságot követni és visszamaradtak.

Ebben a nehéz pillanatban a becsületüket szerető harcosok, Gall Leó és Marasc ikapitány az alsó-ausztriai lovasokkal, gondolkodás nélkül, az Úr nevében, a barbár gyalogságot rohammal megtámadták és azt a többiektől elvágták. A bal szárnyon Hardegg gróf a morva vörös kabátosokkal ugyanígy tett, az ellenség jobb szárnyába törve be.

Huszár Péter a mi jobb oldalunkon gyalog és lovas katonáival, mint rendesen megtette kötelességét és tovább nyomúlva a törököket elűzte.

A legszélső balról pedig Pálffy gróf a veres és sárga kabátosokkal az ellenség jobb hátsó oldalába fúrta be magát.

Miután az ütközet további folyamán az ellenséges sorok gyorsan inogni és hátrálni kezdtek, Nádasdy és Zrinyi is harcra léptek és a menekülőket 3 mértföldnyire üldözték.

¹⁾ E csekély számnak oka az volt, hogy a harcosok nagy része a külváros fosztogatása után szétszaladt és elfutott, avval a kifogással, hogy szolgálati ideje már letelt.

A harc kifejlődésében most épen az ellenkezője történt annak, a mit úgy látszik a törökök terveztek, a mennyiben a törökök jobb szárnya bontatott fel, a mit ők előretolt felállításuk által épen a mi jobb szárnyunkkal akartak volt cselekedni.

Különösen vitézül és bátran harcoltak a gyalog janicsárok, kiket azonban lovasaik cserben hagytak. Számtalan hullájuk hevert a csatamezőn, mint a kévék aratás idején. Szép férfiak, egy részük szakáltalan, míg másik már szürkülő hajjal, többnyire mellettük a jó janicsár-puskákkal és a hozzávalókkal, pisztoly, töltények, sült fánkok, sajt és eféle élelmi szerekkel, hogy a szegények ne vonuljanak be éhesen és szükölködve az ő mézes egükbe.

Az ütközet Székesfehérvártól északkeletre, *Pákozdt* mellett, 1½ mértföldnyi területen folyt le.

Hardegg Mátyás főherceghez intézett jelentésében kiemeli: «hogy úgy a magyarok, mint különösen a németek becsületesen, vitézül, mint azt becsületét szerető harcosokhoz illik, viselték magukat».

A foglyoktól megtudták, hogy az ellenséges sereg közel 20.000 főnyi volt, kik közül 4—5000 embert, leginkább janicsárokat vesztek. Hardegg a törökök veszteségét csak 3000-re teszi, míg más adatok 7—10.000 emberről is beszélnek.

A császáriak vesztesége, a mi a legvalószínűbb, 1500 főre van téve.¹⁾

Elfoglaltatott 20—40 könnyű löveg kerekeken, sok szép fegyver, kardok, buzogányok és pánczélszűrők, jeléül annak, hogy sok előkelő töröknek kellett elesni, — további két fő- és 30 kisebb zászló.

Mint különös zsákmány megemlítendő egy élelmező oszlop elfoglalása, mely 500 kocsiból állott, lisztel, kenyérral, zabbal és árpával terhelve, és mely készleteket a szigetvári bég Somogy- és Zalamegyében harácsolta össze, hogy azokat tisztelete jeléül Budára Szinán pasának küldje.

¹⁾ Hihetetlenek és teljesen kizártak ama jelentések, melyek a császáriak veszteségét 30, 13, de sőt 7 emberre, habár nagyszámú sebesülten, becsülik.

A mi élelmiszer-hiányunkat pótlandó ez a fogás nagyon kapóra jött.

A budai pasa kardja ketté törve találtatott meg, míg ő maga karján és fején megsebesítve csak 100 lovassal, az esztergomi és még két más béggel (a nógrádi és szécsényi bégekkel, kik mindhárman tévesen vannak felvéve az elesettek között) élve érkezett vissza Budára.¹⁾

Hardegg a fényes győzelem után régi hadi szokás szerint harczoisaival a csata színhelyén akart táborba szállni, de a víznek teljes hiánya ezt lehetetlenné tette: így tehát a város mellett közel a Sóstóhoz vett éjjeli szállást, hol egyúttal Fehérvár hangulatát és annak további szándékait megfigyelni képes volt. Ide vonattak vissza még az éj folyamán a nebez lövegek a szekérvárból, melyek részben már útban voltak Zetaszhadzki (?)²⁾ felé.

Ekkor a magyar urak, Pálffy Nádasdy és még mások avval a véleménynyel jöttek Hardegghez, hogy most már könnyű lehet magát Fehérvárt is bevenni, miután biztosan föltételezhető s erre jelek is vannak, hogy annak őrsége a szokásos föltételek mellett a kapukat kinyitni hajlandó lesz.³⁾

Ezeket a vérmes reményeket Hardegg nem osztotta, ellenkező véleményét avval indokolva, hogy a várfalak korántsem oly roncsoltak és dűledezők, hogy azokon csak úgy könnyedén át lehetne jutni; az is valószínű, hogy az őrség az ütközetből menekült törökök által megszorodott, a mi erőnk pedig sokkal kisebb, semhogy az ostromot hathatósan megkezdeni tudnánk, a legénység meg van hajszolva, fáradt, miután 3—4 nap óta kenyeret sem látott és élelemben, ólomban és lőporban egyaránt hiányt szenved, végre pedig, hogy a huszárok a rohamra kopjájkkal, a sereg pedig elegendő élelemmel ellátva nincsen.

Könnyen megeshetnék, hogy eme sok hátrányos körülmény

¹⁾ Hardegg jelentése Gyórból november 7-éről.

²⁾ Még legtávolabbról hasonló nevű helységet sem sikerült föltalálnunk.

³⁾ Ez azonban nem bizonyult igaznak; sőt ellenkezőleg, midőn a császáriak 300 muskétás kísérete mellett követeket küldöttek a várba, azokat onnan lövésekkel üzték vissza.

mellett, ha támadásunk Székesfehérvár ellen kudarcot vallana, úgy még a győzelem által kivívott fölényt is elveszítenénk.

E megbeszélések után az elindulás *november 4-ére* határozottatott el.

Az éj folyamán a két külváros: Ingován és Szigeth a törökök által felgyújtva, lángokban égett; Ő Felsege hadi tanácsosa, Berkha Zdenko, Hardegg nézeteit helyeselve, ugyancsak az éj folyamán visszaindult Bécsbe, hol november 6-án este érkezett meg és Mátyás főherczegnek az összes eseményekről szóbeli jelentést tett.

Korán reggel kelt a sereg útra, és a harc színhelyéhez közel szállt táborba, ott, a hol a harc előtt állottunk volt. A menet odáig nem volt minden veszély nélkül, a mennyiben az út egy hidon vezetett át, mely a várbeli lövegek lőtávolyában állott.

November 5-én folytattuk a menetet. Győrtől 4 mértföldnyire Pálffy és Praun Erasmus elváltak a seregtől és Komáromba, míg Hardegg és Zrinyi, kik mindketten a lóról leesve megsérültek, Győrbe mentek.

Győrtől 3 mértföldnyire egy nagy pusztá falunál a sereg megállt. A beállt friss eső könnyített a nagy fáradságon, míg egy Győrből hozott 50 kocsiból álló szállítmány, kenyér, sör, bor és zabbal megrakva, az éhes katonákat és lovakat üdítette fel.

November 7-én az összes csapatok bevonultak Győrbe. Ugyan-ezen a napon Pálffy, Praun és Nádasdy urak is megjelentek Győrben, hogy a zsákmány elosztására nézve egyezkedjenek; sőt mindenkinek esküjére az elosztás oly egyformán történjék, hogy azoknak, kik kárt szenvedtek, kárjuk megtéríttessék. Az erre vonatkozó legközelebbi összejövetel — a minek lelkiismeretessége, az akkori időket tekintve, bizonyára nagyon dicsérendő — Szent Katalin napjára lön megállapítva.

Ha a különböző híreknek hitelt kell adnunk, úgy a Szpahik Fehérvárról az aranyzarvhoz mentek, hogy a fővezért Szinán pasát bevádolják, ki az egésznek kezdeményezője volt és nemcsak az országot, hanem magát is megrontotta, miután most már a határokon tovább megmaradni nem lehet.

A Székesfehérvárnál ejtett zsákmány: 5 négykerekű és 25 kétkerekű könnyű löveg, 22 zászló, 10 dob. Két pompás arabs ló Ő Felsége és Mátyás főherceg számára 1594 január 1-én Gall Leó és Praun Erazmus által Bécsbe szállíttatott, hol mindketten lánczok átnyújtásával lettek kitüntetve.

Habár Székesfehérvár elfoglalása nem is sikerült, a seb, melyet a kivívott győzelem az ozmánokon ejtett, mély és égő volt, és mintegy bevezette azokat a sikereket, melyekkel az 1593-ik évi háború Magyarországon bevégeződött.

GÖMÖRY GUSZTÁV.